

VERSCHILLEN TUSSEN JONGENS EN MEISJES: HOREN, ZIEN EN ... ZWIJGEN?

We kennen heel wat structurele ongelijkheden in onze samenleving. Denk maar aan de pensioenkloof, loonkloof en digitale kloof. En er is ook een genderkloof in onderwijs: er blijven hardnekkige verschillen bestaan tussen jongens en meisjes. Dat weten we. We zien het in onze klassen. Regelmatig krijgen we nieuwe onderzoeksresultaten onder de neus geduwd. We horen beschouwingen en lezen nieuwsberichten. En daarna? De meningen bekoelen, maar de verschillen blijven hardnekkig overeind, jaar na jaar.

Wat kunnen we hieraan doen? Deze Leer-Kracht illustreert in een eerste artikel de genderkloof met cijfers. Er zijn verschillen in schoolloopbanen, maar ook in gedrag. Dat laatste licht An Victoir van Vrij CLB Netwerk verder toe. Daarna deelt Els Consuegra (VUB) haar inzichten over de verschillen tussen jongens en meisjes in het onderwijs en hoe we de kloof kunnen dichten: *"Eén front, één lijn, elkaar steunen. Dat is de enige manier om écht stappen vooruit te zetten."*

TEKST
Eva Tiquet

ILLUSTRATIES
Rutger Van Parys

Veel leesplezier én inspiratie!

De genderkloof becijferd

“Een genderkloof in onderwijs?” Ja, die is er en is zelfs hardnekkig. We nemen je mee in verschillende cijfers en weetjes, zowel uit het Vlaamse, als uit internationaal onderzoek.

GENDER OP DE AGENDA

De genderkloof in het onderwijs is niet nieuw. Al verschillende decennia is er in het onderwijs een kloof tussen de schoolloopbanen van jongens en meisjes. Het start al in het kleuteronderwijs en loopt door tot het hoger onderwijs. Het gaat om inschrijvingen in bepaalde studierichtingen, aanwezigheid in het buitengewoon onderwijs, het al dan niet behalen van getuigschriften en diploma's tot het goed in je vel voelen. De effecten van deze verschillen laten zich dus in het leven op school, maar ook in het latere volwassen leven voelen door een maatschappelijke en economische waardering voor bepaalde loopbaan'keuzes'.

SCHOOLLOOPBANEN

De schoolloopbanen van jongens en meisjes starten bijna allemaal in het kleuteronderwijs. Al

vanaf die jonge leeftijd zien we verschillen in hoe ze die jaren op school invullen. We illustreren dit met enkele opvallende cijfers van 2,5 jaar tot de leeftijd van 18+. Zo krijg je een overzicht van hoe de genderkloof vorm krijgt doorheen schoolloopbanen.

Gewoon en buitengewoon onderwijs

In het kleuter- en lager onderwijs zien we evenveel jongens als meisjes terug¹.

In het buitengewoon onderwijs is er een andere verdeling. Voor het schooljaar 2024-2025 zijn er 66% jongens in het buitengewoon lager onderwijs en zelfs 73% jongens in het buitengewoon kleuteronderwijs ingeschreven. We vinden hen voornamelijk terug in type 3 (emotionele of gedragsstoornis), type 9 (autismespectrumstoornis), type 2 (verstandelijke beperking) en type 7 (auditieve beperking, taal- of spraakstoornis).

Figuur 1: Inschrijvingen buitengewoon basisonderwijs voor 2024-2025

Type	2024-2025 - Teldatum 2 (1 februari)	jongens	jongens %	meisjes	meisjes %
Type 2	6487	4556	70,2	1931	29,8
Type 3	1826	1488	81,5	338	18,5
Type 4	1186	691	58,3	495	41,7
Type 6	129	76	59	53	41
Type 7	1333	869	65,2	464	34,8
Type 9	7589	5995	79	1594	21
Type BA	11698	6498	55,5	5200	44,5
TOTAAL	30.248	20.173	67	10.075	33

TEKST
Eva Tiquet

Studierichting in het secundair onderwijs

Jongens en meisjes zijn niet gelijk verdeeld in de verschillende finaliteiten. Zo starten er meer jongens (58%) dan meisjes in de B-stroom. Ook zien we vaker jongens in de dubbele finaliteit (vroegere TSO). En meisjes komen we dan weer meer tegen in de doorstroomfinaliteit (vroegere ASO) en KSO.

Daarnaast kiezen meisjes en jongens verschillende studierichtingen, die vaak overeenkomen met de traditionele rolpatronen. In richtingen als elektriciteit, hout, koeling en warmte, zien we vooral jongens. En in de richtingen personenzorg en lichaamsverzorging ontmoet je hoofdzakelijk meisjes.

Attestering in het secundair onderwijs

Jongens krijgen vaker dan meisjes een A-attest met beperking, B- of C-attest. Ze lopen ook meer dan meisjes schoolse achterstand op. Dat leidt ook tot vroegtijdig schoolverlaten, zonder diploma. Op tien jaar kon deze genderkloof niet gedicht worden. Ze blijft hardnekkig.

Hoger onderwijs

De verschillen zetten zich voort in het hoger onderwijs. Enkel in graduaatsopleidingen zijn er meer mannen (56%) dan vrouwen ingeschreven. In de professionele bacheloropleidingen zijn 41% van de ingeschreven studenten mannen. Bij masteropleidingen stijgt dit een beetje naar 43%. En deze kloof zet zich ook door in de behaalde diploma's: 42% van de diploma's in het hoger onderwijs werd behaald door mannen. Sinds 2000 stijgt het aantal gediplomeerden hoger onderwijs in België². Dat is vooral te danken aan het hoge onderwijsniveau van vrouwen. In 2000 was er een genderkloof van 5,9 procentpunt, en in 2025 is dit opgelopen tot 15,1 procentpunt (in het voordeel van de vrouwen).

PRESTATIES VAN LEERLINGEN

Internationaal onderzoek wijst op een prestatiekloof tussen jongens en meisjes. Dat start al op jonge leeftijd. Het IELS-onderzoek dat zich richt op vijfjarigen illustreert dit. Zelfs al bij deze jonge kinderen is er sprake van een

genderkloof. Het Vlaamse onderzoek toont dat meisjes het beter doen op vlak van mentale flexibiliteit dan jongens. Voor sociaal-emotionele vaardigheden (zoals emotie-herkenning, sociaal gedrag en niet-disruptief gedrag) halen meisjes gemiddeld betere scores dan jongens. Als kinderen ouder worden dan manifesteren genderverschillen zich ook op andere domeinen. Meisjes³ hebben voor begrijpend lezen een voor-sprong van ongeveer twee maanden. Er zijn ongeveer evenveel jongens als meisjes die het hoogste leesniveau halen, maar bij de zwakke lezers zijn jongens wel oververtegenwoordigd⁴. De verschillen tussen meisjes en jongens waren er al in 2006.

Voor wiskunde en wetenschappen⁵ scoren jongens gemiddeld hoger dan meisjes. Doorheen de jaren is deze kloof toegenomen.

LEERLINGEN IN CONTACT MET HET CLB⁶

Elk jaar maken de CLB's een jaarverslag. Dit is gebaseerd op de registraties van CLB-medewerkers over individuele contactmomenten met leerlingen, bijvoorbeeld bij een begeleiding of systematisch contactmoment.

De getoonde cijfers mag je dus niet gelijkstellen met het aantal leerlingen dat te maken krijgt met een onderwerp. Een fictief voorbeeld illustreert dit: als de scholen 100 leerlingen definitief uitsluiten en dit zo doorsturen naar AGODI, kan het dat het CLB maar met 80 van deze leerlingen in aanraking komt. In de CLB-registratie zal je maar 80 leerlingen zien, terwijl er in werkelijkheid 100 leerlingen definitief uitgesloten werden. Elk cijfer staat wel voor een kind dat een hulpvraag heeft. En achter elk kind staat ook een gezin, een klas en een school die hiermee worstelen en op zoek zijn naar antwoorden.

Recht op onderwijs

De CLB's stellen vast dat er steeds meer kinderen en jongeren zijn die niet of niet voltijds deelnemen aan het onderwijs. Dat legt een hypotheek op hun schoolloopbaan en verhoogt het risico om zonder diploma het onderwijs te verlaten.

¹ Zie Dataloep: <https://tinyurl.com/4u3afx78> (geraadpleegd op 28/04/2026)

² <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/opleidingen-en-onderwijs/onderwijsniveau>

³ Leeftijd vierde leerjaar

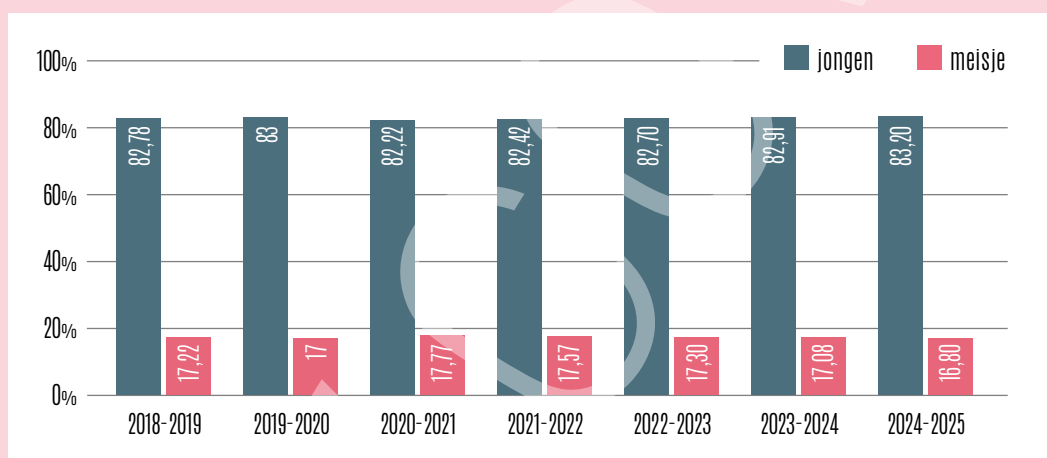
⁴ PIRLS 2021

⁵ TIMSS 2023

⁶ Zie: Jaarverslag CLB-sector 2024-2025

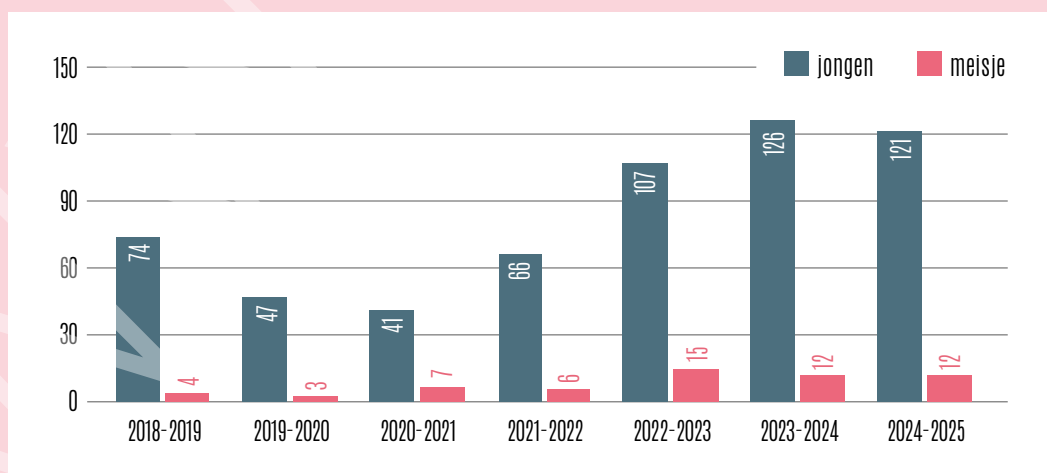
Bijna 2% van de leerlingen in het basisonderwijs wordt aangemeld bij het CLB omwille van gedragsproblemen of regelovertrekend gedrag. Dat betekent dat 2 op de 100 leerlingen verder gaan dan wat we als normaal afwijkend gedrag mogen verwachten. Jongens zien we voor dit thema bijna 4 keer vaker dan meisjes: 8200 jongens tegenover 1657 meisjes (cijfers 2024-2025)!

Figuur 2: Evolutie percentage leerlingen in contact met CLB rond gedragsproblemen en regelovertrekend gedrag volgens geslacht

Ook opmerkelijk is, sinds 2021-2022, een toename van het aantal definitieve uitsluitingen. Opnieuw zijn jongens hier oververtegenwoordigd. De grote aantallen vind je terug in het secundair onderwijs. Maar, helaas, ook in het basisonderwijs zijn er al definitieve uitsluitingen. Ondanks de kleinere aantallen kan deze evolutie niet genegeerd worden.

Figuur 3: Evolutie aantal leerlingen in contact met het CLB rond definitieve uitsluiting volgens geslacht

Sinds 2021 worden steeds meer leerlingen geregistreerd voor de thema's 'problematische afwezigheden' en 'onderwijs aan huis, Bednet, ziekenhuisscholen en onderwijs in gemeenschapsinstellingen'. Voor beide thema's zijn jongens lichtjes in de meerderheid.

Goed in je vel

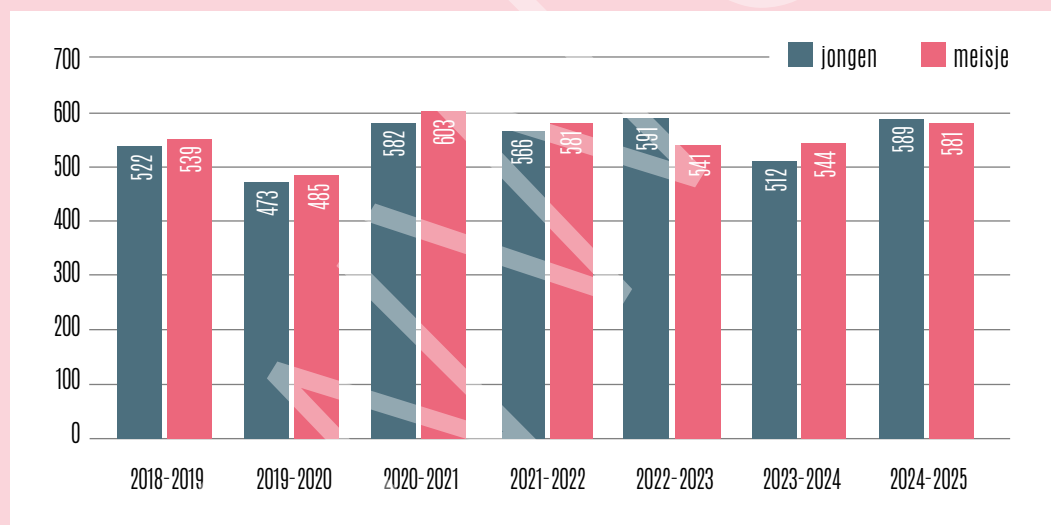
Het behoort tot de normale ontwikkeling van kinderen dat ze, met vallen en opstaan, leren hoe ze moeten omgaan met negatieve emoties, stress en angst. Tijdens de coronapandemie piekten de registraties voor angst- en stemmingsproblemen. Dat aantal neemt geleidelijk af, maar is nog steeds hoger dan voor de coronaperiode.

Iets meer meisjes dan jongens komen in contact met het CLB voor angstproblemen. Die genderkloof is veel groter in het secundair, dan in het basisonderwijs.

Tot slot zijn er ook cijfers over pesten en gepest worden. Na een daling van deze cijfers gedurende 10 jaar, zien we nu dat de aanmeldingen stagneren. Het is belangrijk om oog te hebben voor nieuwe vormen en kanalen van pestgedrag.

Meisjes komen iets vaker voor in deze cijfers, dan jongens.

Figuur 4: Aantal leerlingen in contact met CLB rond pesten en gepest worden volgens geslacht

DE KLOOF DICHTEN

De genderkloof in het onderwijs is al decennia een gegeven. Ze omvat niet enkel schoolse prestaties maar zet zich ook door in welbevinden en gedrag. Dat heeft direct effecten op de levens van de kinderen vandaag, maar ook later als ze volwassen zijn. Daarnaast zijn er ook maatschappelijke effecten.

Kunnen we de kloof dichtten door in te zetten op een samenleving waarin jongens en meisjes zich gezien, gehoord en gesterkt voelen?

Moeilijk gedrag is geen jongensprobleem

Het valt op. Bijna vier keer meer jongens dan meisjes worden bij de Centra voor Leerlingenbegeleiding aangemeld voor moeilijk gedrag. Hoe komt dat? An Victor, verantwoordelijke psychosociaal functioneren bij Vrij CLB Netwerk, licht dit toe.

WAT IS ER AAN DE HAND?

"Jongens- en meisjesverschillen zijn altijd groepsverschillen. Daarmee mag je geen uitspraak doen over wat er speelt bij een individuele leerling. Maar we zien echt wel verschillen. Voor moeilijk gedrag zien we tot vier keer meer meldingen van jongens dan van meisjes.

We kunnen niet anders dan nadenken hoe dat komt. Het gaat er niet om wat jongens anders doen of hoe anders ze zijn. We gaan geen genderstereotypen versterken. Maar we moeten wel nagaan wat er structureel in het onderwijssysteem ingebouwd is waardoor deze genderverschillen blijven spelen."

MOEILIK GEDRAG ONDER DE LOEP

"Een eerste vraag die gesteld moet worden, is: 'Wat is voor leraren moeilijk gedrag?' Niet alle leraren bekijken dat op dezelfde manier. De ene vindt een gedrag een beetje irritant, terwijl een collega dat echt als heel vervelend ervaart. Om gedrag te interpreteren, is het belangrijk te beseffen dat er verschillende manieren zijn waarop mensen (dus ook leerlingen) omgaan met stress en moeilijke situaties. Dat wordt omgeschreven als 'copingstrategieën'. Je kan bevriezen ('freeze'), vluchten ('flight'), vechten ('fight') of jezelf aanpassen ('fawn'). Maar welk gedrag je stelt, kies je niet.

In klassen zie je leerlingen die heel stilletjes in de klas zitten, enkelen gaan roepen, worden soms agressief, en andere leerlingen pleasen. We weten dat meisjes vaker geïnternaliseerd gaan reageren: ze 'bevriezen' of 'vluchten'. In een klascontext heb je daar minder last van. Heb je in je klas kinderen, die 'vechten' door te roepen, met iets te gooien of te bewegen, dan ondervind je hier wel hinder van. En jongens tonen vaker deze reacties.

We vinden het als CLB belangrijk om samen met de school preventieve interventies op te zetten en technieken te introduceren die helpen bij het reguleren van spanning.

TEKST
Eva Tiquet

Kinderen uiten dergelijk gedrag omdat ze een nood hebben die niet vervuld is. Bij externaliserend gedrag valt het meteen op: er is iets aan de hand. Maar bij kinderen die zich afzonderen of overmatig pleasen en hierdoor hun eigen noden negeren, schort er misschien ook iets. Als volwassenen kunnen we leren om het gedrag te lezen.”

BEWUSTER OMGAAN MET GEDRAG

“Dit moet scholen en CLB uitnodigen om bewust te kijken hoe we gedrag interpreteren en ermee omgaan. Welke hulpmiddelen geven we kinderen om spanning te reguleren? Als je nood hebt om te bewegen, dan helpt de opmerking “Zit nu eens stil”, echt niet. Net dan ga je helemaal los.

Naast de copingstrategie van kinderen, speelt ook de interactie van leraren een rol. Iedereen heeft een eigen stijl. Niet elke leraar handelt op dezelfde manier. Moet je elk gedrag dat jij irritant vindt, ook aanpakken?

Tegelijk wordt de manier waarop je als leraar reageert op je leerlingen ook beïnvloed door jouw eigen ‘window of tolerance’ (zie kader op L-8). Hoe ga jij met spanning om en lukt dat in jouw werkomgeving? Misschien kan het wel verfrissend zijn als de leerlingen samen met de leraar even op en neer mogen springen zodat ze de opgebouwde spanning kunnen ventileren.”

VANZELSPREKENDHEDEN IN VRAAG DURVEN STELLEN

“Leerlingen en leraren gaan op hun manier om met spanning. Dat gebeurt in interactie met elkaar én in een schoolcontext. Over die context denken we niet langer na. Het is de normaalste zaak dat je als kind het grootste deel van de dag op een stoel zit en stil moet zijn. Als je moet samenwerken met klasgenootjes, ben je flink. Dat betekent dat ook jij jouw opdrachten op tijd moet afwerken en dat dus moet inplannen en ernaar handelen.

An Victoir: “We moeten nagaan wat er structureel in het onderwijssysteem ingebouwd is waardoor deze genderverschillen blijven spelen.”

Tegelijk weten we dat op neurologisch vlak meisjes een voorsprong hebben op jongens. Dat kan op het einde van de basisschool oplopen met één à twee jaar. Jongens hebben bijvoorbeeld iets meer ondersteuning nodig in hun executieve functies. Door hier onvoldoende aandacht aan te geven, creëren we onbedoeld verschillen tussen leerlingen.

Een goede stap vooruit zou zijn om niet te berispen op wat leerlingen nog niet kunnen. Hierdoor vergroot je immers een gedrag totdat het een probleem wordt. Leerlingen die er voortdurend op gewezen worden dat ze hun huiswerk niet maakten, niet kunnen plannen, niet goed kunnen samenwerken in de klas, ... verliezen na een tijd hun motivatie. Ze krijgen vervolgens eenvoudigere taken, terwijl dat eigenlijk niet nodig is.

Om de genderkloof te dichten moeten we de stereotypen doorprikken en ervoor zorgen dat alle kinderen zich goed voelen en erkend weten op school.

Dat alles brengt hen in een negatieve spiraal en bepaalt mee hun schoolloopbaan. Dat zie je ook in de cijfers over jongens en meisjes in het onderwijs.”

PREVENTIEVE TECHNIEKEN HELPEN

“Het is handig om te weten hoe een kinder- en tienerbrein werkt. Wat mag je op een bepaalde leeftijd verwachten en wat niet? Hoe kan je met moeilijk gedrag omgaan voordat het potje overkookt?

Tegelijk is het niet de bedoeling dat leraren therapeuten worden. Daarom vinden we het als CLB belangrijk om samen met de school preventieve interventies op te zetten en technieken te introduceren die helpen bij het reguleren van spanning.

Zo is het installeren van duidelijke regels belangrijk. Maar wees ook zuinig. Regels en afspraken kunnen rust brengen, maar niet als het er te veel zijn.

Ook moeten afspraken ingeoefend worden zodat ze een automatisme worden. Zo houd je mentale ruimte over om aan andere zaken te besteden.

Als een kind aangemeld wordt voor moeilijk gedrag, en het CLB een individueel traject loopt, dan proberen we dit ook terug mee te nemen naar de betrokken klasgroep. Daar gaan we samen met de leraar en klasgroep

spanningsregulatietechnieken introduceren en installeren. We merken dat dit zelfs op korte termijn al effecten heeft.”

VOORBIJ DE GENDERKLOOF

“Het is belangrijk te beseffen dat dé jongen en hét meisje niet bestaan. We spreken over gemiddelden. Om hun energie te kanaliseren en weer rust te vinden, zijn er meisjes die nood hebben om eens heel luid te roepen, of ergens op te kunnen kloppen of een toer te lopen. Tegelijk zijn er ook jongens die behoefte hebben om zich terug te trekken in een snoezelruimte om rust te vinden.

Om de genderkloof in onderwijs te dichten moeten we dus de stereotypen doorprikken en ervoor zorgen dat alle kinderen zich goed voelen en erkend weten op school.”

Window of Tolerance

De “window of tolerance” of het “stressraam” geeft aan welke stress je goed verwerkt krijgt. Je hebt nog ruimte om na te denken. Bij te hoge spanning neemt het overlevingssysteem over. Kinderen en jongeren begrijpen dit beeld vaak goed en er zijn heel wat goede animatiefilmpjes gemaakt om het stressraampje uit te leggen.

Els Consuegra

“De genderkloof dichten? Eén front, één lijn, elkaar steunen!”

Er is een genderkloof in onderwijs. Wat is er aan de hand? Wat zijn de gevolgen en kunnen we daar iets aan doen? Els Consuegra, professor Onderwijskunde aan de VUB: “We krijgen die kloof maar niet gedicht. Net zoals deze tussen kinderen die opgroeien in een gezin met hoge of lage sociaaleconomische status. Er is minder aandacht voor de genderkloof in de bredere media, maar wel veel onderzoek naar.” Els neemt ons mee in de resultaten, haar ervaringen en ze heeft tips voor jou en voorstellen voor een ander onderwijsbeleid.

Els: “Wanneer ik lesgeef over dit thema, begin ik altijd met de misvatting dat je vanuit een feministisch perspectief zou wegstijgen van genderverschillen, of niet willen benoemen dat er een probleem is voor jongens. Vanuit genderonderzoek willen we net leren begrijpen hoe het lichaam waarin we geboren worden onze ontwikkelingskansen beïnvloedt. In de samenleving zien we inderdaad dat vrouwen op veel vlakken kwetsbaarder zijn, denk aan seksueel geweld, lagere arbeidsmarktparticipatie en een groter risico op armoede. Maar in het leerplichtonderwijs zien we een ander patroon: meisjes presteren systematisch beter dan jongens op klassieke indicatoren zoals studievoortgang, diploma behalen en doorstroomrichtingen die voorbereiden op succes in het hoger onderwijs. Jongens vormen daar al lange tijd de risicogroep.

In cijfers en in statistieken wordt gesproken over twee categorieën: jongens en meisjes. Maar het is complexer dan dat. Biologisch gezien wordt ongeveer 1,6% van de mensen geboren met een intersekse conditie. Er zijn jongeren die afwijken van heteronormen, die aan het ontdekken zijn of ze zich aangetrokken voelen tot iemand van hetzelfde geslacht, of tot mensen, los van hun geslacht. Er zijn jongeren die zich niet herkennen in stereotypen rond vrouwelijkheid of mannelijkheid. Iedereen die zich om een of andere reden atypisch voelt op vlak van gender loopt risico op school.

We zien dat veel jongens onder hun vermogen presteren. Uit onderzoek weten we dat ze niet minder intelligent of cognitief minder begaafd zijn. En toch is er qua schoolse resultaten een

kloof met de meisjes. Er wordt gezegd dat dit te maken heeft met gedrag dat in de schoolresultaten wordt meegenomen. Er zijn indicaties dat jongens oneerlijk behandeld worden. Vooroordelen over "storend" of "onrustig" of "wilder" gedrag maken dat leraren zich onbewust en onbedoeld daar naar gaan gedragen en het gedrag van een jongen anders interpreteren. Dat mechanisme hebben we heel duidelijk kunnen vaststellen. Jongens worden vaker en soms onterecht berispt. Ze krijgen vaker negatieve feedback, zelfs wanneer ze niet in de fout zijn.

Dit mechanisme zet zich door in heel de schoolloopbaan. Dat heeft verstrekkende gevolgen.

We onderzoeken al sinds 2012 antischoolse culturen, eerst in de eerste graad secundair maar nu ook in de lagere school. Die culturen manifesteren zich eens de puberteit start. Bij meisjes kan de puberteit al op 8 jaar beginnen, bij jongens rond 9 jaar. In de hogere jaren van de basisschool worden de leeftijdsgenootjes belangrijker. Die kinderen zijn sterk bezig met: hoe kijken anderen naar mij en wat is mijn positie in de groep. Ze richten zich meer op wat leeftijdsgenoten vinden dan op wat hun ouders vinden.

We zien subculturen ontstaan waar je anti-schools opstellen jou een hogere status geeft: niet meewerken, huiswerk niet doen, de leerkracht tegenspreken. Dat soort gedrag wordt gebruikt om aan populariteit te winnen,

Jongens worden vaker en soms onterecht berispt. Ze krijgen vaker negatieve feedback, zelfs wanneer ze niet in de fout zijn.

om een zekere positie in de groep te krijgen. Dat imago levert status op, maar schaadt hun schoolprestaties. Scholen bevestigen dat dit gedrag al in de basisschool opduikt. Dat is verrassend. Kinderen uit het derde of vierde leerjaar kijken op naar oudere leerlingen en nemen dat gedrag over. Ouders herkennen hun kind soms niet meer: thuis oké, maar in de klas spelen ze een rol die hun leren ondermijnt.

En hoe komt het dat dit zo opschuift in leeftijd? Weten jullie dat?

Nee, we hebben wel hypothesen. Kinderen leren van jongs af wat gepast gedrag is: wat hoort bij een kind, bij een volwassene, bij een meisje of een jongen. In het begin halen ze dat vooral uit hun thuisomgeving, maar naarmate ze ouder worden, pikken ze het overal op: televisie, boeken, leerkrachten, leeftijdsgenoten, geloofsgemeenschappen. Overal zien ze hoe mannen- en vrouwenrollen worden ingevuld.

Wat vandaag echt veranderd is, is de enorme aanwezigheid van online boodschappen. Kinderen brengen veel tijd door op het internet, en daar zitten voortdurend – soms subtiel, soms heel expliciet – ideeën over genderrollen in verwerkt. Denk aan die populaire video's met geanimeerde fruitfiguurtjes: ogenschijnlijk onschuldig, maar vol traditionele rolpatronen waarin vrouwelijke personages zichzelf wegcijferen voor mannen. Daarnaast zijn er influencers die heel rechtstreeks zeggen hoe vrouwen of mannen zich "zouden moeten" gedragen. De online wereld is een constante stroom van boodschappen die mee bepaalt hoe kinderen naar gender en gedrag kijken.

Die online invloed was in 2012, toen ons onderzoek startte, veel kleiner. Kinderen kwamen toen veel minder in aanraking met zulke secundaire socialisatie-agenten als sociale media.

Die invloed van andere contexten dan thuis is er altijd geweest, maar vroeger was die online aanwezigheid veel kleiner. Pakweg tien jaar geleden hadden ouders en leerkrachten meer controle over wat kinderen te zien kregen: boeken, tv-programma's, games. Er was een strengere regulatie en minder variatie in boodschappen. Nu, zodra je online bent, heb je toegang tot alles. Ouders kunnen wel beperkingen instellen of toestaan enkel in de living laten gebruiken zodat ze kunnen meekijken en praten over wat het kind ziet. Maar het blijft heel anders dan vroeger. Bovendien zijn er leeftijdsgenootjes met minder supervisie, en wat zij zien, brengen ze mee naar school.

In de literatuur noemen we dat de tweede schil rond het kind: leeftijdsgenoten, school en media. De primaire context blijft thuis, maar naarmate kinderen groter worden, breidt die cirkel uit. En daar is echt iets veranderd: wie in die tweede schil invloed heeft, en hoe vroeg die invloed begint.

Hoe beïnvloeden die boodschappen de identiteitsvorming van kinderen?

Ik gaf vorige week les aan jongeren rond dit thema, in een heel diverse klas in Halle. En ik begon met de vraag: wat denken jullie zelf als jullie het woord gender horen? Eén leerling schreef op: in de war. Ik begrijp dat heel goed. Iedereen raakt in de war door genderrollen, maar bij jongeren weegt het extra omdat zij nog volop hun identiteit vormen. Er komen zoveel conflicterende boodschappen op jongeren af. Jongeren krijgen voortdurend signalen over hoe je een "echte" man of vrouw zou moeten zijn. Meisjes horen boodschappen als: je moet carrière maken, je kan de wereld veroveren, maar tegelijk moet je ook die aanwezige ouder zijn en toch wel ook moeder worden. Voor jongens blijft die traditionele mannelijkheid aanwezig: sterk zijn, dragende kracht,

© Lieve Blankaert

Els Consuegra:

“Geen enkele leraar kan expertise hebben over al die dimensies van diversiteit. Dus je moet de krachten bundelen.”

Els Consuegra is professor Onderwijskunde aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB), gespecialiseerd in lerarenopleiding, diversiteit en evidence-informed onderwijs. Haar onderzoek richt zich op het ondersteunen van leraren en teams om onderwijspraktijken te verbeteren in contexten met groeiende diversiteit, en op het overbruggen van theoretische inzichten en praktische aanpakken.

moedig, actief reageren op bedreiging, ... Maar tegelijk moeten ze ook de "nieuwe man" zijn: zorgen voor de kinderen, gelijkwaardig bijdragen in het huishouden.

Het zijn totaal verschillende boodschappen over wat nu een gepaste manier is om die genderrol te gaan invullen. Er is ook heel veel vrijheid en dat maakt het complex om je weg te vinden. Ik denk dat we te weinig hebben erkend hoe moeilijk dat voor jongeren is. Daardoor krijgen heel duidelijke, simplistische antwoorden – zoals die van trad wives kanalen – een grote aantrekkingskracht. Ze zeggen: het is simpel, dit is je rol, jij blijft thuis, je voorziet in de behoeften van de man, de man neemt alle beslissingen. En voor jongeren die zoeken en weinig steun vinden, thuis of op school, voelt dat helder en veilig.

Welke kansen en opdrachten zie jij voor onderwijs en de bredere samenleving om de genderkloof te dichten?

Ik zie zeker mogelijkheden. Als je kinderen vraagt wie voor hen belangrijk is, staan ouders en leraren nog altijd bovenaan. Ze kijken echt naar die volwassen vertrouwensfiguren om hen te gidsen. Dat betekent niet dat leraren moeten zeggen "zo moet het", maar wel dat ze kinderen ondersteunen in hun zoektocht: waar vind je betrouwbare info, hoe denk je kritisch na, enzovoort.

Ik vind het belangrijk dat dit geïntegreerd gebeurt. Een aparte genderdag of genderweek heeft weinig impact, dat is meer een speldenprikje. Je kunt het veel slimmer verweven in gewone lessen. In literatuur kan je teksten kiezen die thema's als verliefdheid of relaties aanbrengen. Bij lessen over het lichaam kan je werken rond verschillen tussen lichamen en correcte termen gebruiken, ook al bij kleuters. Dat is echt belangrijk: dat ze weten wat een

vulva of penis is, en dat alle lichamen verschillend zijn en met respect behandeld moeten worden.

In het secundair heb ik samen met een biologie-leraar gewerkt rond intersekse. Voor veel leerlingen was dat nieuw. Ze leren wel over hormonen en ontwikkeling, maar niet dat er biologisch meer variatie is dan enkel man en vrouw. Dat was voor hen echt een eyeopener.

Ook in de levensbeschouwelijke vakken kan je het een plaats geven in het verhaal over waarden, normen, toekomstbeelden. In al die domeinen kunnen we kinderen ondersteunen in de ontwikkeling van hun genderidentiteit.

Heb je ook handvaten voor leraren die niet altijd weten hoe ze met bepaalde situaties moeten omgaan? Bijvoorbeeld een jongen die zegt: "Dat doe ik niet, want dat is voor vrouwen, niet voor mannen."

We hebben het preventieve, maar ook het reactieve luik. Als er een kwetsende gendergerelateerde uitspraak valt, of iemand stelt een vorm van fysiek of verbaal geweld, dan is het belangrijk om onderscheid te maken tussen gedachten en gedrag. Gedachten zijn vrij. Onderwijs is waardengedreven, maar mensen moeten zelf kunnen voelen en denken wat ze denken. Gedrag is iets anders: daar maken we afspraken over. Een kwetsende uitspraak is verbaal geweld. Iemand weigeren in een groep omdat die "lesbo" zou zijn, dat is gedrag. En gedrag begrenzen we zoals elk ander storend gedrag, los van het thema. Dan verwijst je naar klasregels over respectvol omgaan met elkaar.

Anderzijds kan je ook rond de gedachten gaan werken. Het is niet altijd mogelijk om op het moment zelf in gesprek te gaan. Je moet altijd reageren: "dit is niet respectvol, dit gaat tegen onze afspraken in". Het gesprek over de achterliggende gedachten kan later. Maar als je merkt

Als je kinderen vraagt wie voor hen belangrijk is, staan ouders en leraren nog altijd bovenaan. Ze kijken echt naar die volwassen vertrouwensfiguren om hen te gidsen.

dat er in de klas vijandige opvattingen leven, dan moet je nadenken over hoe je dat aanpakt. Dat vraagt didactiek rond controversiële thema's.

Daarbij zijn een paar dingen essentieel. Eerst heb je sterke basisafspraken nodig: hoe voeren we een dialoog, hoe luisteren we, hoe reageren we op ideeën en niet op personen. Dat moet je inoefenen op veilige thema's, zodat die manier van werken al ingebed is. Daarna werk je aan een gemeenschappelijke taal. Veel scheldwoorden op school zijn gegenderde termen, en kinderen weten vaak niet wat die echt betekenen. Dus zorg eerst dat iedereen dezelfde begrippen kent.

Pas daarna kan je in dialoog gaan. En dan helpt het om kinderen het perspectief van anderen te laten innemen, bijvoorbeeld via getuigenissen van leeftijdsgenoten. Dat werkt beter dan verhalen van volwassenen. Zoek materiaal dat aansluit bij hun leefwereld, ook qua culturele achtergrond.

Je kan het gesprek veilig houden door groepen standpunten te laten verdedigen die niet per se hun eigen mening zijn. Maar als je merkt dat vijandige attitudes de meerderheid vormen, moet je extra voorzichtig zijn. Zonder voorbereiding versterk je dan net die vijandigheid, en kinderen die anders denken, durven niet meer spreken. Daarom reageer je meteen op grensoverschrijdend gedrag, maar denk je goed na over wanneer en hoe je met de onderliggende overtuigingen aan de slag gaat. Want mensen durven hun overtuigingen alleen in vraag stellen als ze zich veilig voelen. Als ze zich bedreigd voelen, klappen ze dicht en verharderen ze net.

Ook leraren hebben, vaak onbewust, stereotypen waarnaar ze denken en handelen. Hoe maak je hen hiervan bewust?

We zien duidelijk dat stereotypen en vooroordelen onbewust invloed hebben op onze

interactie met kinderen. Kinderen voelen dat ook en nemen het over: "het zijn toch altijd de jongens", en dan haken ze op den duur af. Zo worden verwachtingen werkelijkheid. Maar dat betekent niet dat we er niets aan kunnen doen.

We hebben onderzoek gedaan waarbij leraren zichzelf filmen en die beelden samen met een collega bekijken. Dat kan een klasleraar zijn, een aanvangsbegeleider, iemand van de pedagogische begeleiding. Door die opnames te herbekijken en te bespreken, zie je dat leraren hun interactiepatronen kunnen bijsturen: minder handelen vanuit stereotypen en meer vanuit accurate observaties. Dat werkt echt om die onbewuste bias te tackelen. Het is hoopgevend: we zijn geen slaaf van onze vooroordelen.

Dat vraagt bewustzijn: jezelf vragen stellen, je eigen handelen onderzoeken, kijken wanneer je anders reageert op kinderen. Dat helpt om eerlijkere feedback te geven. En hetzelfde geldt voor klassenraden en besluitvorming. Ook daar spelen stereotypen soms mee, waardoor kinderen met gelijkaardige dossiers toch andere beslissingen krijgen. Dat zijn momenten die je kritisch kan bekijken.

Dan is het belangrijk om leraren te tonen dat dit geen falen is, maar een vorm van professionalisering.

Absoluut. Het is menselijk: vooroordelen beïnvloeden ons handelen. Maar als leraar sta je in

een professionele rol, en dan moet je proberen die invloed te minimaliseren. We weten dat we stereotypen hebben, we kunnen die niet volledig uitschakelen, maar we kunnen er wel voor zorgen dat onze beslissingen zo eerlijk en accuraat mogelijk zijn. Dat gaat over alles: welk gedrag je door de vingers ziet, wanneer je ingrijpt, wie je extra aanmoedigt, maar ook beslissingen in klassenraden. Daar is nog veel winst te boeken.

Het is jammer dat er steeds minder tijd is voor grondige klassenraden, want eigenlijk wil je net daar met zorg naar dossiers kijken. Veel leerkrachten voelen dat ze leerlingen te snel moeten bespreken.

Er bestaan ook kijkwijzers, zoals die van Procrustes of Cavaria, om je materialen te screenen: je bordboek, leesverhalen, werkblaadjes, powerpoints. Komt er diversiteit in voor? Zijn er

Vooroordelen beïnvloeden ons handelen. Maar als leraar sta je in een professionele rol, en dan moet je proberen die invloed te minimaliseren.

samesex gezinnen? Verschillende gezinsvormen? Welke rollen krijgen jongens en meisjes? Worden meisjes ook sportief afgebeeld? Dat soort zaken doet ertoe.

Scholen kunnen ook hun bibliotheek screenen: welke personages komen voor, welke activiteiten doen ze, welke gezinsvormen worden getoond? Zelfs in kleuterscholen kan je kijken naar de fysieke ruimte. Onderzoek toont dat als je speelgoed niet strikt opdeelt in "jongens-" en "meisjeshoeken", kinderen zich vrijer voelen om rollen te doorbreken. Zet poppen en bouw materiaal samen, en je ziet dat jongens sneller een pop vastpakken en meisjes sneller een boor. Splits je dat op, dan hoor je al bij kleuters: "Jij mag hier niet komen, jij bent een jongen." Dan moet je als leraar ingrijpen en duidelijk maken: iedereen mag met alles spelen.

Soms zit het in heel kleine dingen. Als je zegt: "Welke sterke jongens helpen me met de bank verzetten?", waarom niet gewoon "welke sterke kinderen"? Voor dat ene kind dat niet in "jongen/meisje" past, kan dat veel betekenen. Je kan ook werken met klasnamen: "komaan giraffen, zebra's". Kleine aanpassingen hebben een grote impact voor kinderen die afwijken van de norm, terwijl de meeste kinderen er totaal niet door geraakt worden.

Heb jij nog andere beleidsaanbevelingen op korte en op lange termijn?

Ik vind dat er in ons Vlaams onderwijs veel te weinig structurele ruimte is voor professionalisering van teams. Leraren staan er vaak alleen voor, in grote klassen, met lerarentekorten. En tegelijk is er weinig waardering voor alles wat ze doen bovenop of buiten de klas. Terwijl inclusief onderwijs net vraagt dat we tegemoetkomen aan heel verschillende behoeften: gender is er maar één. Je hebt ook kinderen die cognitief sterk zijn, kinderen die thuis geen

Nederlands spreken, nieuwkomers, vluchtelingen ... Dat vraagt een schoolbrede aanpak. Maar leraren klasvrij maken voor overleg is vaak bijna onmogelijk.

Zeker in het basisonderwijs is er weinig middenkader. Een directeur staat vaak zelf nog in de klas. Er is een klein secretariaat, misschien een leerlingenbegeleider, maar er zijn weinig mensen die als kerntaak schoolontwikkeling hebben.

Het is ook een cultuurkwestie. We gaan ook veel te weinig bij elkaar in de klas kijken. Niet omdat leraren dat niet willen, maar omdat er geen ruimte voor is. Dat versterkt een cultuur van geïsoleerd werken. En dat is jammer, want als we vooruit willen, moeten we veel meer als team aanpakken.

Dat zie je ook bij storend gedrag. In de ene klas gelden regels zus, in de andere zo. Dat is voor kinderen enorm verwarrend. We weten al tientallen jaren dat een schoolbrede, consistente aanpak veel krachtiger is. Eén front, één lijn, elkaar steunen. Dat is de enige manier om echt stappen vooruit te zetten.

De genderkloof in onderwijs heeft verstrekende gevolgen. Om daar antwoorden te kunnen aan geven, moeten we dus echt wel kijken naar de structuur in ons onderwijs?

Er is nu veel aandacht voor het belang van rust in de klas, samen afspraken daarrond maken en dat dan consequent uitvoeren. Maar de conditie is wel dat je ook een stabiel lerarenteam hebt dat dat kan waarmaken. In sommige scholen wisselt meer dan de helft van het team elk jaar, en dan wordt het bijna onmogelijk om schoolbrede lijnen uit te zetten. We hebben nog niet genoeg beleidsveranderingen gezien die het beroep aantrekkelijker en haalbaarder maken, die voldoende zekerheid biedt, die lera-

Er is veel te weinig structurele ruimte voor professionalisering van teams. Leraren staan er vaak alleen voor, in grote klassen, met lerarentekorten.

ren waardeert voor de inspanningen als ze zich blijven bijscholen. Zo kan je tot stabiele, voltallige lerarenteams komen die er als team staan met schoolbrede afspraken om aan die complexe uitdagingen te werken.

Een aantal zaken kan je als individuele leraar zeker morgen al vastpakken. Je kan je eigen materialen screenen, zoals afbeeldingen slides, je taal, de feedback die je geeft, de inrichting van je klas, waar welke spullen staan, enzovoort. Maar heel veel andere zaken vereisen een ingreep op schoolniveau. En dan komt dat in die poule terecht van aandacht voor heel veel diverse behoeften: genderdiversiteit, talige diversiteit, kansarmoede, neurodivergentie, ... Dat is zo complex, zo uitdagend dat je dat niet kan aanpakken als geïsoleerde individuele leraar. Want geen enkele leraar kan expertise hebben over al die dimensies van diversiteit. Dus je moet de krachten bundelen. Om dat ten volle te kunnen doen, hebben we die hervormingen in het lerarenberoep nodig om naar stabiele en voltallige lerarenteams te kunnen gaan.

Op zoek naar inspiratie?

Expertorganisaties werkten interessant materiaal uit om met gender in je klas aan de slag te gaan.

- Bij RoSa (www.rosavzw.be) vind je toolkits om te gebruiken in de kleuterklas en in de lagere school. Naast tips en tricks, vind je er ook concrete opdrachten, een checklist om te achterhalen in welke mate jij gendersensitief lesgeeft en een lijst met roldoorbrekende kinderboeken.
De toolkit 'manosfeer en femosfeer' biedt duiding en ondersteuning om in gesprek te gaan over deze online werelden.
- Cavaría (www.cavaría.be) geeft advies over gender en LGBTQI+.
- Zoek je informatie over de kruising gender en migratieachtergrond, kijk eens bij Merhaba (www.merhaba.be).
- Ella vzw (www.ellavzw.be) biedt je informatie over gender en etniciteit.
- Intersekse Vlaanderen (www.interseksevlaanderen.be) werkte brochures en lesmateriaal uit over intersekse.
- Voor vragen over transgender kijk je best eens naar www.transgenderinfo.be. Er is een speciale pagina voor onderwijsprofessionals.

